

гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості по відношенню до власних дітей. Отже, кожен свідомий громадянин повинен старатися запобігати цьому явищу, звісно, якщо воно стосується його рідних і не закривати очі на такі ситуації, якщо він став свідком у зовсім незнайомих йому людей.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 5, ст.35. 2018. Ст. 1.
2. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01 серпня 2018 року № 654. П.1.
3. Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г. Навчально-методичний посібник до спеціалізованого курсу з протидії насильству в сім'ї для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Київ. 2020. 248 с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Ольга КРИШЕВИЧ, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. У разі здійснення насильства у сім'ї відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, створюється загроза життю особи, заподіюється шкода фізичному та психічному здоров'ю, яка в подальшому може негативно вплинути на життя потерпілої особи. Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку, а найбільш складним для протидії є домашнє насильство. До Кримінального кодексу України введено статтю 126-1, яка чітко визначає, що домашнє насильство — це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких стосунках, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2]. Тепер за вчинення

домашнього насильства щодо подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває чи перебував у сімейних чи близьких до них стосунках, покарання призначається суворіше, ніж якщо потерпілою була б випадкова людина.

Що стосується, *психологічного насильства*, як одного із ознак діяння домашнього насильства, передбаченого ст. 126-1 КК України, то воно пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, у тому числі щодо третіх осіб, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або завдається шкода психічному здоров'ю особи. Психологічне (або емоційне) домашнє насильство — це використання переваги, щоб принизити та знецінити іншого члена сім'ї. Насильством також є свідоме ігнорування потреб та почуттів тих членів сім'ї, які залежні від людини та потребують догляду. *У психічному насильстві можна відокремити вербальне та емоційне насильство.* Вербальне (словесне) чиниться у разі критики і докорів буквально за кожний вчинок. Емоційне насильство може відбуватися взагалі без слів за допомогою міміки, пози, поглядів, інтонації.

Прояви психологічного насильства (стеження, погрози, залякування, шантаж, приниження, ігнорування): ігнорування почуттів особи; образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу; переслідування, залякування; погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей); підбурювання до самогубства; примус до протизаконних дій; погрози відібрати дітей; приниження особистості; постійна критика та насмішки; безпідставні звинувачення та формування почуття провини; обмеження у самореалізації, навчанні, роботі; обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування; примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами, тощо.

Психологічні чинники:

- Страх, тривожність, постійне почуття небезпеки (завжди перебуває напготові), нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності.
- Труднощі з концентрацією.
- Наявність скарг психосоматичного характеру.
- Депресія; нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо.
- Надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють почуття провини).
- Втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття/прагнення самотності та ізолюваності.
- Уникання погляду в очі.
- Суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя.
- Почуття провини, сорому за отримані фізичні ушкодження.
- Звуження свідомості, нездатність

адекватно оцінювати ситуацію, власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрілості з безмежною довірливістю. • Відкладання часу звернення за допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на виявлення та зміну ситуації. • Зневіра в можливості змін у власному житті на краще, відсутність ініціативи, страх перед життям, втрата сенсу і інтересу до життя.

Для жертви характерними є: відчуття безпорадності, безпросвітності, примусу та підпорядкування, безвихідності, безсилля, нікчемності, власної непотрібності і «неправильності». Крім того, жертва відчуває сплутаність думок, неясність, розгубленість, відчуття власної неправоти, слабості та безпорадності, образи, страху і жалості до себе. *Особисті риси жертви:* Невпевненість у собі. Замріяність. Лідерські якості практично відсутні чи слабо виражені. Відсутність харизми. Схильність до виконання того, що скажуть. Невміння захищатися. Альтруїзм. Наївність. Довірливість. Залежність від інших людей (у скрутній ситуації може вживати алкоголь, наркотики). Співзалежність, симбіоз із членами родини. Гіпертрофоване почуття відповідальності перед іншими людьми. Схильність до ризику, аж до спроб самогубства в ситуації безвиході. Пристрасть до мандрів. Схильність пливти за течією. Несамостійність. Заляканість.

Комплекс жертви: 1. Завжди можуть переконати себе в тому, що всі невдачі в їхньому житті відбуваються не з їхньої вини. 2. Вважають, що оскільки всі нещастя викликані суто зовнішніми чинниками, це звільняє їх від особистої відповідальності. 3. Отримують значну частку уваги, симпатій і жалю з боку оточуючих. 4. Приймають цю увагу, симпатію і жалість за любов, якої відчайдушно потребують, але яку не знають, як отримати. 5. Використовують попередні невдачі в особистому житті для підтвердження того, що вони не здатні на емоційну близькість ще з ким-небудь. 6. Посилаються на давніші поразки, виправдовуючи цим відсутність спроб досягнути високих цілей і здійснити перспективні проекти. 7. Приймають за істину в останній інстанції той факт, що їм «ніколи нічого не досягти», або вважають, що у них немає потрібної освіти чи зв'язків для того, аби досягти успіху. 8. Можуть відчувати себе героїчними «маленькими людьми», які наперекір усьому борються з силами зла. 9. Відчувають свою духовну велич, покладаючи своє щастя на вівтар людства і думаючи, що за це будуть винагороджено в майбутньому житті. 10. Можуть вести несвідоме існування, скоряючись стадним інстинктам, і просто дозволяти життю відбуватися, ні про що не задумуючись.

Психологічне насильство часто спричиняє депресії, нервові розлади, загострення хронічних захворювань, і навіть призводить до самогубства. Психологічне насильство в сім'ї супроводжує всі інші види насильства. Тому виникають *психологічні наслідки насильства*: – Відчай. – Депресія. – Недовіра до оточуючих і страх, що вони довідаються. – Втрата надії на покращення свого життя та дітей. – Стигматизованість, наявність глибоких психологічних травм. – Замкненість, страх спілкування. – Формування

умінь виживати в умовах насильства. – Зневіра в одержанні допомоги та покаранні насильника. – Зниження самооцінки, зневіра у собі. – Зниження рівня розвитку здібностей. – Безнадійність. – Страх втратити те, що має. – Відчуття психологічного зламу. – Злість. Образа. – Небажання жити. – Розчарування, відчай.

Психологічне насильство, на відміну від інших видів насильства в сім'ї, тягне за собою відповідальність, зокрема: Стаття 129. Погроза вбивством. Стаття 168. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння). Стаття 150-1. Використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом. Стаття 195. Погроза знищення майна. Стаття 299. Жорстоке поводження з тваринами. Стаття 304. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-111. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року №2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

ДО ПИТАННЯ СТАНУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Ольга СТАРИЦЬКА, доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Питання гендерної нерівності дедалі частіше виступає предметом наукових пошуків як вітчизняних, так і закордонних авторів-правознавців. Справа в тому, що проблема порушення прав людини у будь-яких її проявах завжди є актуальною та перебуває у полі зору впродовж тривалого часу. Нерівні можливості жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя, включаючи політичне представництво та участь у прийнятті рішень, економічні можливості та доступ до ресурсів, повноваження на рівні сім'ї та вразливість до дискримінації й насильства стали основними чинниками, що зумовили активізацію питання гендерності на міжнародній правовій арені.

Підняте до обговорення питання зумовлено також і змінами у правовому полі, оновленням чинного законодавства, як національного, так і міжнародного. Відтак, відбувається видозмінення установлених патріархальних норм у яких встановлено особливості та моделі певної поведінки за статевою приналежністю. Відбувається часткова заміна соціальної приналежності людини, що яскраво виражається у зміні